



Warszawa, 06-01-2023 r.

**RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH**

**Marcin Wiącek**

**V.7016.1.2023.JK**

**Pan dr n. ekon. Adam Niedzielski**

Minister Zdrowia

via ePUAP

Szanowny Panie Ministrze,

zapoznałem się z opublikowanym w grudniu ubiegłego roku na stronach Rządowego Centrum Legislacji<sup>1</sup> projektem ustawy o zmianie ustawy o ochronie zdrowia psychicznego (nr z wykazu prac legislacyjnych UD444). Przedmiotowy projekt ma mieć – zgodnie z jego uzasadnieniem – charakter „techniczny”. Zmierzać ma m.in. do „zmian w terminologii wykorzystanej w przepisach ustawy, która jest archaiczna i może przyczyniać się do stygmatyzacji osób dotkniętych zaburzeniami psychicznymi”, czy eliminacji „ewentualnych wątpliwości interpretacyjnych, doprecyzowanie kwestii dotyczących stron postępowania sądowego w sprawach o przyjęcie osoby z zaburzeniami psychicznymi bez jej zgody do szpitala psychiatrycznego jak również jej wypisania, miejsca przeprowadzania rozprawy oraz inne drobne doprecyzowania przepisów ustawy”.

Analiza przedmiotowego projektu wskazuje jednak, że zaproponowane zmiany, dalece wykraczają poza sygnalizowane zmiany „techniczne”. Ich przyjęcie będzie oznaczało bodaj największą i najważniejszą zmianę w ustawie o ochronie zdrowia psychicznego w 30-letniej historii jej funkcjonowania. Zmianę, która jednak zmierza w kierunku odmiennym od reform postulowanych przez Rzecznika Praw Obywatelskich.

---

<sup>1</sup> <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12367401>, dostęp 04.01.2023 r.

Przykładem takiej zmiany o fundamentalnym znaczeniu jest, proponowane „przy okazji” wzmiankowanej w uzasadnieniu zmiany stygmatyzującej terminologii, **rozszerzenie kręgu osób, które mogą podlegać umieszczeniu w szpitalu psychiatrycznym bez zgody**. W obecnym brzmieniu art. 23 i art. 29 ustawy, są to osoby „chore psychicznie” (o których traktuje art. 3 pkt 1 lit. a ustawy). W projekcie proponuje się umożliwienie przymusowego umieszczania w szpitalu psychiatrycznym wszystkich osób „z zaburzeniami psychicznymi”, zarówno osób „z zaburzeniami psychotycznym” (obecne osoby „chore psychicznie”), jak i osób z niepełnosprawnością intelektualną, czy w inny sposób zakłóconymi czynnościami psychicznymi, czyli na przykład osób z zaburzeniami lękowymi, z zaburzeniami osobowości czy stresowo-pourazowymi. Tak skonstruowana definicja obejmuje osoby, z których część może nie wymagać pilnej interwencji lekarskiej. Uzasadnienie projektu ustawy milczy na temat powodów takiego – trudnego do wyjaśnienia – rozwiązania.

Istotne wątpliwości pojawiają się w odniesieniu do szeregu dalszych proponowanych zmian, choćby dotyczących stosowania środków przymusu bezpośredniego. **W dalszym ciągu antidotum na agresję chorego jest stosowanie izolacji i unieruchomienia**. Nie podejmuje się nawet próby, aby wprowadzać nowe, mniej opresyjne metody opanowania agresji osoby w kryzysie psychicznym.

Nawet pozornie nieistotne, czy też niekontrowersyjne proponowane zmiany niosą za sobą duży ciężar. Proponowane wprowadzenie nowej definicji szpitala psychiatrycznego (art. 1 pkt 2 lit. b projektu ustawy) oznaczało będzie, że „szpitalem psychiatrycznym” w rozumieniu ustawy przestaną być m.in. zakłady opiekuńczo-lecznicze. Na temat skutków takiego rozwiązania uzasadnienie projektu także milczy.

Organizacje społeczne zgłaszają również obawy co do aktualnego brzmienia art. 16 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego. Przedstawiciele społeczni zwracają uwagę Rzecznika na **problem wywierania presji przez lekarzy, aby członkowie rodziny skorzystali z procedury ubezwłasnowolnienia**. Takie rozwiązanie jest proponowane nawet w sytuacji, nawet gdy członkowie rodziny dążą do zapewnienia adekwatnego wsparcia. Zaproponowane brzmienie art. 16 ustawy wymaga dalszej analizy również z uwagi na podejmowane działania w zakresie zastąpienia instytucji ubezwłasnowolnienia modelem wspieranego podejmowania decyzji.

W rekomendacjach dla Polski z 2018 r. Komitet ONZ ds. Praw Osób z Niepełnosprawnościami podkreślił, że niezbędne jest zapewnienie aktywnego i pełnego uczestnictwa organizacji osób z niepełnosprawnościami oraz

konstruktywnych konsultacji z różnymi organizacjami tych osób, w toku wypracowywania nowych przepisów i strategii, by zapewnić, że ustawodawstwo będzie zgodne z Konwencją o prawach osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169, ze zm.; dalej także: KPON)<sup>2</sup>. Jest to konsekwencją generalnych założeń Konwencji, ze szczególnym uwzględnieniem jej art. 4 ust. 3. Państwa strony powinny uznać konsultacje z osobami z niepełnosprawnościami i ich zaangażowanie za obowiązkowy krok przed zatwierdzeniem przepisów ustawowych, wykonawczych i polityk, w związku z czym konsultacje powinny rozpocząć się na wczesnych etapach i stanowić wkład w końcowy produkt we wszystkich procesach decyzyjnych<sup>3</sup>. Zatem przedstawione rozwiązania **wymagają konsultacji z osobami z doświadczeniem kryzysu zdrowia psychicznego oraz organizacji je wspierających** ze względu na ich doświadczenia życiowe i wiedzę na temat praw, które mają być realizowane.

To tylko kilka z wielu wątpliwości, jakie pojawiły się po lekturze projektu, które w mojej ocenie, wymagają dokładnego wyjaśnienia, bowiem odnosi się on do wyjątkowo wrażliwej materii, jaką jest nietykalność i wolność osobista jednostki. Wprowadzanie zmian w przepisach, które pozwalają na pozbawienie człowieka prawa do samostanowienia o sobie i swoim zdrowiu, nakłada na projektodawcę szczególny obowiązek ukształtowania prawa tak, aby chronić osoby nim objęte przed arbitralnością władzy i w sposób maksymalny zagwarantować tym osobom ochronę ich praw i poszanowanie wolności i godności.

Z tych względów, będę zobowiązany za udział Pana Ministra lub osoby przez Pana delegowanej w najbliższym posiedzeniu działającej przy moim Urzędzie Komisji Ekspertów ds. Ochrony Zdrowia Psychicznego, które zamierzam poświęcić rozmowie na temat omawianego projektu. Liczę, że udział w dyskusji przedstawiciela Pana Ministra pozwoli na wyjaśnienie wszelkich wątpliwości dotyczących omawianego projektu. Posiedzenie Komisji odbędzie się 18 stycznia 2023 r. o godzinie 11-13

---

<sup>2</sup> Uwagi końcowe Komitetu ONZ pod adresem Polski, CRPD/C/POL/CO/1, pkt 6 (d), dostęp w języku angielskim pod adresem: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G18/326/15/PDF/G1832615.pdf?OpenElement> [dostęp z dnia 4 stycznia 2022 r.].

<sup>3</sup> Komentarz ogólny nr 7 (2018) w sprawie udziału osób z niepełnosprawnościami, w tym dzieci z niepełnosprawnościami, za pośrednictwem ich organizacji przedstawicielskich, we wdrażaniu i monitorowaniu Konwencji przyjęty przez Komitet do spraw Praw Osób z Niepełnosprawnościami podczas jego XX sesji (27 sierpnia – 21 września 2018 r.), znak CRPD/C/GC/7, dostęp w języku angielskim pod adresem: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPrICAqhKb7yhnsnbHatvuFkZ%2Bt93Y3D%2Baa2pjFYzWLBu0vA%2BBR7QovZhbuyqzjDN0plweYI46WXrJl6aB3Mx4y%2FspT%2BQrY5K2mKse5zjo%2BfvBDVu%2B42R9iK1p> [dostęp z dnia: 4 stycznia 2022 r.]

(Warszawa, ul. Stawki 2, INTRACO). W sprawie jego organizacji, do dyspozycji Pana Ministra pozostają pracownicy mojego Biura (email:[komisja.psychiatryczna@brpo.gov.pl](mailto:komisja.psychiatryczna@brpo.gov.pl)).

Z wyrazami szacunku

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/